EUROPEAN LAWYERS
EUROPEAN BARS
CCBE
BARREAUX EUROPÉENS
AVOCATS EUROPÉENS

Европейският съд по правата на човека

Въпроси и отговори за адвокати

Превод на български език

2026

Настоящото ръководство е предназначено за адвокати, които възнамеряват да сезират Европейския съд по правата на човека.

Това практическо ръководство обаче съдържа само основна информация. То не може да замени справката със съответните първични документи, по-специално с наличните на уебсайта на Съда (www.echr.coe.int) или чрез неговите инструменти, като HUDOC и платформата за споделяне на знания, в които може да бъде намерена информация за практиката на органите в Страсбург, както и с общата литература по правото на Европейската конвенция за правата на човека.

СЪКРАЩЕНИЯ

КМ Комитет на министрите на Съвета на Европа

Правила на КМ Правила на Комитета на министрите на Съвета на Европа за надзор върху изпълнението на решенията

Конвенцията Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи / Европейска конвенция за правата на човека (включително допълнителните протоколи)

Съдът Европейски съд по правата на човека

ECHR-KS Платформа на Европейския съд по правата на човека за споделяне на знания
https://ks.echr.coe.int/

Ръководството Практическо ръководство по критериите за допустимост, последно актуализирано на 28 февруари 2026 г.
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/admissibility_guide_eng

HUDOC База данни за документация по правата на човека
https://hudoc.echr.coe.int/

Правилникът на Съда Правилник на Европейския съд по правата на човека

ОТКАЗ ОТ ОТГОВОРНОСТ

CCBE не дава каквито и да било гаранции или уверения относно информацията, включена в настоящото ръководство, и не носи отговорност за действия, предприети в резултат на позоваване на съдържащата се в него информация или на използването ѝ по какъвто и да било начин.

CCBE в никакъв случай не носи отговорност за вреди, произтичащи от позоваване на тази информация или от нейното използване.

Илюстрация на корицата: ©Court of human rights, автор nikitamaykov | Adobe Stock

Предговор от Матиас Гийомар

Председател на Европейския съд по правата на човека

Преди една година Европейската конвенция за правата на човека отбеляза своята 75-годишнина, а от създаването си Съдът е разгледал над един милион жалби, с които жалбоподателите са го призовавали да се произнесе по предизвикателствата на един променящ се свят. Ето защо е от съществено значение да се гарантира, че практиката на работа и съдебната практика на Съда са добре познати и достъпни. Това шесто издание на „Европейският съд по правата на човека: въпроси и отговори за адвокати“ е изключително полезно ръководство и поздравявам ССВЕ за актуализирането на този ценен източник.

Успехът на ръководството се дължи на практическия му подход. Адвокатите рядко се обръщат към системата на Конвенцията като към академично упражнение. Като отговаря пряко и достъпно на техните въпроси, това издание се утвърди като незаменим източник както за практикуващи юристи, съдии и правителствени агенти, така и за преподаватели и студенти. В днешните условия необходимостта от надеждни практически насоки стана още по-осезаема. Затова практикуващите юристи трябва да разполагат не само със задълбочено разбиране на установените принципи на Конвенцията, но и с надеждно ръководство, което да ги подпомага при излагането на най-убедителните доводи в защита на представляваните от тях лица и да съдейства на Съда при постановяването на неговите решения.

Това шесто издание излиза и във важен момент от развитието на производствата пред Съда. След последното издание от 2023 г. Съдът продължи усилията си за повишаване на прозрачността и ефективността. Измененията, приети през март 2023 г., изясниха правилата за участие на трети страни и бяха съпроводени от нови насоки, предназначени да подобрят разбирането на ролята, сроковете и реда за участие на държави, институции и други заинтересовани страни. Тези реформи признават ценния принос, който участващите трети страни могат да имат по дела, повдигащи важни принципни въпроси, като същевременно осигуряват по-голяма предвидимост за страните по делото и техните представители. Насоките се отнасят и до Протокол № 16, който позволява на най-висшите съдилища и юрисдикции на държавите членки да отправят до Съда искания за съвещателни мнения, и разясняват по-подробно участието на всяка друга Високодоговаряща страна или лице в производството по даване на съвещателно мнение. Приемането им бе особено навременно, тъй като прилагането на Протокол № 16, от който вече могат да се ползват висшите съдилища на 26 държави, продължи да се развива през последните години и тези съдилища все по-често сезират Съда. През 2024 г. последваха и други реформи. След консултации с договарящите страни, практикуващи юристи и организации на гражданското общество Съдът измени чл. 39 от Правилника на Съда и преработи съпътстващите Практически указания относно привременните мерки. Измененията кодифицираха аспекти на установената практика на Съда, изясниха изискването за „непосредствен риск от непоправима вреда за право, гарантирано от Конвенцията“ и предоставиха по-подробни процесуални насоки относно исканията за привременни мерки. За практикуващите юристи тези промени са особено значими предвид изключителния характер на производството по чл. 39.

Съдът продължи също да модернизира методите си на работа чрез по-широко използване на електронното подаване на документи и цифровите процеси за управление на делата. Тези промени отразяват по-широкия ангажимент да се гарантира, че системата на Конвенцията остава достъпна и ефективна при значителна и сложна натовареност. Те подчертават и една важна действителност: ефективното процесуално представителство пред Съда все повече изисква познаване не само на материалното право на Конвенцията, но и на развиващите се процесуални и технологични инструменти.

На този фон значението на едно ясно и практично ръководство трудно може да бъде надценено. Стойността на настоящото издание се състои в способността му да превърне процесуалните правила, институционалните промени и сложната съдебна практика в отговори на най-често възникващите въпроси в юридическата практика. То служи едновременно като надеждна отправна точка за онези, които за първи път водят дело в Страсбург, и като сигурен справочник за опитни практикуващи юристи, изправени пред нови процесуални предизвикателства.

В този смисъл ръководството ни напомня, че ефективната защита на правата на човека зависи не само от устойчиви правни принципи, но и от практическата способност на адвокатите да се позовават на тези принципи, да ги прилагат и да ги защитават. Освен това, макар да е предназначено за практикуващите юристи, ръководството отговаря и на един важен принцип: осигуряването на достъп до съд. Този ключов аспект на правото на справедлив съдебен процес е формулиран многократно през десетилетията в практиката на Съда и остава неизменно актуален: правото на достъп до съд трябва да бъде „практическо и ефективно“[1]. Наред с това правото отразява до известна степен едно разбиране, приложимо и на равнището на Европейския съд, чието значение често съм подчертавал: Европейският съд по правата на човека е „Съд за всички“. Съдът е създаден, за да приема жалби от лица и държави, попадащи в обхвата на неговата юрисдикция, ако те се обърнат към него за произнасяне. Подкрепата за адвокатите при осигуряването на достъпност на Съда за тези 700 милиона души в 46 държави членки е от съществено значение. В европейския контекст, а всъщност във всеки контекст, разрешаването на спорове чрез правото е от основополагащо значение; правото може да съпътства спорещите, като чрез справедливост ги преведе от конфликт към мир.

Ето защо с удоволствие препоръчвам това ново издание на всички, които работят със системата на Конвенцията и се стремят да гарантират, че обещанието за защита на правата на човека ще остане действено, актуално и достъпно за бъдещите поколения.

[1] Вж. например Zubac v. Croatia [GC], 2018 г., §§ 76-79, и посочените там препратки.

Обобщение

Настоящото ръководство е разделено на шест части, които следват описаните практически стъпки.

Първата част разглежда съвсем накратко мястото на Конвенцията в националните правни системи и субсидиарната роля на Съда. Ефективната защита на правата на човека зависи от националните системи на правосъдие, поради което тази част от ръководството обяснява как доводите, основани на Конвенцията, трябва първо да бъдат изложени в националното производство, преди да може да бъде подадена жалба до Съда.

Следващите три части разглеждат подготовката на жалба до Съда (втора част), подаването на жалбата, включително спешната процедура за привременни мерки по особено тежки и неотложни случаи (трета част), и производствата, по които Съдът разглежда делата (четвърта част).

Петата част разглежда процедурата след постановяването на решение от Съда, включително процедурата по изпълнение на решенията под надзора на Комитета на министрите на Съвета на Европа.

Накрая шестата част се спира на някои практически проблеми, пред които са изправени адвокатите на жалбоподателите поради изключително големия брой натрупани висящи дела пред Съда и отражението му върху изпълнението.

Запазвайки тази практическа насоченост, ръководството цели да доразвие някои аспекти от практиката на Съда, които понякога са разгледани само накратко в Правилника на Съда или в неговите Практически указания, и да допълни останалите ръководства и материали на Съда, посветени най-вече на тълкуването на Конвенцията и на защитаваните от нея права. Следователно ръководството е допълнително помагало за практикуващите пред Съда юристи и се стреми да отговори на въпросите от тяхна гледна точка.

Съдържание

Предговор от Матиас Гийомар 3

Обобщение 5

01 Мястото на Конвенцията в националните правни системи и съществената роля на националното производство преди сезирането на Съда 7

02 Подготовка на жалба до Съда 14

03 Подаване на жалба до Съда 20

04 Разглеждане на жалбата от Съда 24

05 Съдържание и изпълнение на решенията на Съда по дела, образувани по индивидуални жалби 36

06 Въпроси от гледна точка на практикуващия юрист 45

Приложение 49

01.

Мястото на Конвенцията в националните правни системи и съществената роля на националното производство преди сезирането на Съда

1.1

На какъв етап от производството пред националните съдилища следва да се повдигнат оплаквания за нарушения на правата на човека?

Конвенцията е част от правната система на всяка държава членка на Съвета на Европа. По силата на чл. 1 от Конвенцията всяка държава членка е поела задължението да осигури „на всяко лице под нейна юрисдикция" правата, определени в Конвенцията. Освен това с Протокол № 15 в преамбюла на Конвенцията бе включено съображение, съгласно което основната отговорност за защитата на правата по Конвенцията се носи от държавите членки. Оттук следва, както изисква чл. 35 от Конвенцията, че Съдът може да разглежда само жалби, в които отправените до него оплаквания първо са били повдигнати пред националните съдилища.

Следователно оплакванията за нарушения на Конвенцията трябва да бъдат поддържани през цялото производство пред националните съдилища, за да имат тези съдилища възможност да ги разгледат и евентуално да ги разрешат. Ето защо оплакванията по Конвенцията следва да бъдат повдигнати както пред първата инстанция, така и пред по-горните инстанции в съответствие с процесуалните правила на националните съдилища. Принципът на субсидиарност изисква по този начин на националните съдилища да бъде дадена възможност сами да предотвратят, установят и поправят твърдяното нарушение или нарушения. Доводите, изложени пред националните съдилища, следва да се позовават на съответните членове от Конвенцията и на практиката на Съда по тяхното тълкуване. Те трябва да бъдат поддържани пред всяка инстанция по обжалване, при необходимост в съчетание със съответните доводи, основани на националната конституция. Ако чрез тези доводи не бъде постигнато поправяне на нарушението, страната, чиито искания не са уважени, може да подаде жалба до Съда.

1.2

Задължително ли е обжалване пред най-висшия съд, преди да бъде подадена жалба до Съда?

Чл. 35 § 1 от Конвенцията изисква вътрешноправните средства за защита да бъдат изчерпани, преди Съдът да може да разгледа дадена жалба. Ето защо по правило националните решения следва да бъдат обжалвани до последната достъпна инстанция, често до най-висшия съд на държавата (върховния съд или конституционния съд, ако такъв съществува), преди да бъде подадена жалба до Съда. Така се избягва рискът Съдът да обяви жалбата за недопустима поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

По изключение обжалване пред най-висшия съд може да не се изисква, например когато той вече се е произнесъл по съответния правен въпрос по начин, който според жалбоподателя не съответства на Конвенцията, и е твърде малко вероятно да промени това свое разрешение. Конвенцията изисква изчерпване само на онези вътрешноправни средства за защита, които са относими към твърдените нарушения и са годни да осигурят адекватното и ефективното им поправяне.

Ако дадено вътрешноправно средство за защита не бъде използвано, адвокатът на жалбоподателя трябва да обоснове този избор в жалбата до Съда и да представи доказателства за твърдяната неефективност на това средство чрез позоваване на установената национална съдебна практика.

1.3

Проучването на практиката на Съда може да изясни дали определено вътрешноправно средство за защита е ефективно

Съдът разполага с обширна практика, развивана в продължение на десетилетия, и обикновено се счита обвързан от предходните си тълкувания на Конвенцията, включително по въпроса дали конкретни национални средства за защита се приемат за ефективни. Ето защо проучването на практиката на Съда може да изясни дали дадено национално средство за защита е било прието за ефективно при обстоятелства, сходни с тези по конкретното дело. В жалбата адвокатът на жалбоподателя следва да се позове на практиката на Съда, която подкрепя възприетия от жалбоподателя подход.

Прилагайки принципа на субсидиарност обаче, Съдът вероятно ще разреши съмнението относно ефективността на дадено средство за защита, като очаква жалбоподателят да го използва. Така се гарантира, че националните съдилища ще получат действителна възможност да разгледат и поправят нарушенията на Конвенцията, без да е необходимо подаване на жалба до Съда.

1.4

Как следва да се повдигне оплакване за нарушение на Конвенцията?

Всяко оплакване за нарушение на Конвенцията трябва да бъде повдигнато по същество. Следва да се твърдят нарушения на конкретни права на човека и основни свободи, гарантирани от Конвенцията, а не общо или абстрактно нарушение на правни принципи или на неуточнени права на човека. Жалбоподателите трябва да се позовават на практиката на Съда, за да покажат как конкретни разпоредби на Конвенцията са били тълкувани и приложени по тяхното дело. Точност е необходима и по отношение на последиците, които се иска националният съд да изведе от нарушенията. Например, ако в рамките на национално наказателно производство се твърди нарушение на правото на разглеждане на делото в разумен срок (чл. 6 § 1 от Конвенцията), исканата защита трябва да бъде ясно посочена: прекратяване на производството или признаване на смекчаващи обстоятелства (които съгласно практиката на Съда са алтернативни последици от нарушение на правото на справедлив съдебен процес).

1.5

Как следва да се извършва позоваването на практиката на Съда в националното производство?

Конвенцията е част от националната правна система във всички държави членки. Обширната практика на Съда дава авторитетно тълкуване на съдържанието на правата по Конвенцията и показва как тя следва да се тълкува и прилага при най-различни обстоятелства. На тази практика следва да се прави позоваване на всеки етап от производството пред националните съдилища. При цитиране на решенията на Съда трябва да се посочват конкретните параграфи относно тълкуването на Конвенцията по сходни дела, независимо дали те

се отнасят до същата държава ответник, в която се води националното производство, или до други държави, по отношение на които е разрешен същият въпрос по Конвенцията. Жалбоподателите следва да използват Платформата на Съда за споделяне на знания, която предоставя достъп до същите изследователски материали, които използва самият Съд.

1.6

Трябва ли оплакванията за нарушения на основни права винаги да се повдигат писмено в националното производство?

Силно препоръчително е твърденията за нарушения на Конвенцията да бъдат излагани писмено, например в писмени становища, писмени бележки до съда и/или писмени заключения. Целесъобразността на повдигането на оплаквания за нарушения на правата на човека вече не подлежи на съмнение. Националните съдии са първите, които трябва да се произнесат по тези въпроси. Освен това, когато оплакванията за нарушения са повдигнати писмено, адвокатът ще може впоследствие да представи тези документи пред Съда, за да докаже, че съответните доводи са били изложени на всеки етап от националното производство.

1.7

Какви съвети следва да бъдат дадени на клиента?

Важно е адвокатите да консултират клиентите си възможно най-пълно и точно и така да установят конкретните правни въпроси, които възникват по Конвенцията. Целта на адвоката следва да бъде да гарантира, че на клиента се разясняват и пред националните съдилища се излагат същите доводи, основани на Конвенцията, на които впоследствие може да се направи позоваване пред Съда, ако в крайна сметка се наложи подаването на жалба. Този подход може да помогне на клиента да разбере, че Съдът почти никога не е „първата спирка“ и че дело, по което претенциите са отхвърлени от националните съдилища поради фактическите обстоятелства, едва ли ще има успех пред Съда, който не е инстанция по обжалване.

1.8

Специфични съвети към клиентите относно жалбите до Съда и производството пред него

Клиентите често не познават Съда и може да предполагат, че той има почти „магически“ правомощия. Разбира се, делата пред Съда са много различни, но клиентите трябва да бъдат предупредени, че Съдът е претоварен и е предприел различни стъпки, включително с подкрепата на държавите членки, за рационализиране на производствата, сред които бързо отхвърляне на слабо обосновани жалби от едноличен съдия и строго отдаване на приоритет на най-тежките случаи. В резултат на това разглеждането на много по-малко тежки случаи често се забавя с години, а дори най-тежките случаи рядко се решават за по-малко от три години. Освен това, противно на широко разпространено мнение, размерите на справедливото обезщетение, което Съдът присъжда на спечелилите делото жалбоподатели по чл. 41 от Конвенцията, не са особено значителни. Още на ранен етап жалбоподателите трябва да бъдат уведомени, че решението на Съда не отменя националните съдебни актове, за които е установено, че нарушават правата им. Наред с това действието на решенията на Съда зависи от последваща фаза на изпълнение под надзора на Комитета на министрите.

1.9

Как следва да бъде подготвено делото в хода на националното производство?

Адвокатите не трябва да забравят да създадат добре документирано досие по делото още от началото на националното производство и да го допълват на всяка инстанция с документи, относими към основаните на Конвенцията доводи на бъдещия жалбоподател. Досието трябва да включва всички оплаквания, които потенциалният жалбоподател възнамерява да повдигне пред Съда; те следва да бъдат предявени пред националния съд при спазване на формалните изисквания и сроковете, установени в националното право, като се използват всички процесуални средства, годни да предотвратят нарушение на Конвенцията. Досието трябва да включва доказателствата, всички относими съдебни документи (процесуални книжа, писмени становища, съдебни определения и др.), извлечения от коментари по правата на човека, както и относимите национални съдебни решения и практиката на Съда.

Освен това, за да осигурят пълното и ясно разглеждане на доводите по Конвенцията от националните съдилища, адвокатите могат да поискат от последната съдебна инстанция да изложи в обособена част, вместо разпръснато в различни части на решението, кратко изложение на мотивите си за отхвърляне на оплакването по Конвенцията, както и преценка на значимостта на претенцията. Адвокатът ще може да се позове именно на тази част от окончателното национално решение, за да покаже в последващото производство пред Съда както че средствата за защита са изчерпани, така и какъв анализ на въпросите по Конвенцията е направил националният съд.

1.10

Какъв подход следва да се възприеме след приключване на националното производство?

Когато са изчерпани всички възможности за обжалване пред националните съдилища, е препоръчително адвокатът да изготви цялостно становище относно изгледите за успех пред Съда, като отчете четиримесечния срок за подаване на жалба и прегледа най-новите относими решения в базите данни на Съда HUDOC и ECHR-KS. Адвокатът следва да даде съвет относно вероятността жалбата да бъде обявена за допустима и относно всички предвидими трудности във връзка с производството пред Съда (много висок дял на жалбите, обявявани за недопустими; продължителност на производството; адвокатски възнаграждения и разноски; правила относно справедливото обезщетение). Важно е на клиентите ясно и многократно да се обяснява, че Съдът не е следваща инстанция по обжалване или „четвърта инстанция“, не решава въпроси на националното право и много рядко сам установява фактите, като обикновено се основава на констатациите на националните съдилища.

Трябва да се внимава за точния момент на изтичане на срока за подаване на жалба, например ако той се пада в събота или неделя, тъй като националните правила може да се различават от правилата на Съда. Внимание следва да се обърне и на специфични въпроси, като изчисляването на срока за подаване на жалба до Съда при няколко периода на задържане под стража, между които има прекъсвания (вж. Практическото ръководство на Съда по критериите за допустимост). Само подаването на пълна жалба със съответните документи прекъсва течението на четиримесечния срок. Изпращането на документи по факс или електронна поща не е достатъчно и не представлява подаване на жалба в срока (вж. част II).

1.11

Какви действия следва да се предприемат, когато клиентът се обърне за първи път към адвокат едва след приключване на националното производство?

Ако клиентът потърси за първи път консултация с адвокат едва след приключването на националното производство, т.е. ако адвокатът поеме делото едва на този етап, той трябва да го проучи, за да може въз основа на познанията си по Конвенцията да посъветва клиента относно изгледите за успех на жалбата пред Съда.

1.12

Какви други въпроси могат да възникнат в такива случаи?

Адвокатите трябва да бъдат готови да се справят със специфичните процесуални въпроси, които могат да възникнат в производството пред Съда, и да дадат съответните съвети на клиента си. Сред тях са привременните мерки, производството пред Голямата камара, пилотното решение, изпълнението на решение, с което е установено нарушение, правната помощ, приятелските споразумения, исканията за запазване в тайна на самоличността, едностранните декларации и допустимите езици, както и възможни процесуални затруднения, като координацията при упълномощаване на няколко адвокати и начините за комуникация със Съда.

Препоръчително е адвокатите редовно да проверяват уебсайта на Съда за информация относно жалбите, съобщени на правителствата ответници, често да правят справки в базата данни ECHR-KS и да използват единствено последната версия на формуляра на жалба, публикувана на уебсайта на Съда. Накрая, адвокатите следва да проверяват за промени в производството пред Съда, по-специално след изменения в Правилника на Съда. Ако клиентът смени адвоката си, пред Съда трябва да бъде представено ново пълномощно.

1.13

Възможно ли е да бъде подадена жалба до Съда във връзка с акт на Европейския съюз?

Не може да бъде подадена пряко до Съда жалба относно нарушения, произтичащи от решение или акт на институциите на Европейския съюз. Националните съдилища са компетентни да отправят до Съда на Европейския съюз („СЕС“) преюдициално запитване относно тълкуването на правото на Съюза или валидността на актовете, приети от институциите, органите, службите или агенциите на Съюза. Твърдяно нарушение на Конвенцията може в крайна сметка да бъде предмет на жалба до Съда след постановяване на решение на СЕС по същия въпрос (вж. информационния материал „Съдебна практика относно Европейския съюз“, публикуван на уебсайта на Съда).

Присъединяването на Европейския съюз към Конвенцията е дългогодишен приоритет за Съвета на Европа и правно задължение за ЕС. След влизането в сила на Протокол № 14 към Конвенцията и на

Договора от Лисабон преговорите за присъединяване на ЕС започнаха през юли 2010 г. и все още продължават.

Първият опит на ЕС да се присъедини към ЕКПЧ завърши с отрицателното становище 2/13 на СЕС. Напредъкът на последвалите преговори може да бъде проследен на специализирания уебсайт.

1.14

Колко важно е продължаващото обучение по правата на човека?

Продължаващото обучение по правата на човека е от основополагащо значение за адвокатите. Настоятелно се препоръчва те да участват в обучения и семинари по материалноправни въпроси на правата на човека, като организираните от националните адвокатури, и да следят развитието на практиката на Съда. Силно препоръчително е също четенето на специализирана литература и периодични издания.

Съществува Европейска програма за обучение по правата на човека за юристи (програмата HELP), на която CCBE е партньор. Тази програма подпомага държавите членки на Съвета на Европа при прилагането на Конвенцията на национално равнище и е насочена в особена степен към адвокатите. Уебсайтът на HELP предоставя безплатен онлайн достъп до обучителни материали и инструменти, свързани със Съда. Той е достъпен за всеки заинтересован потребител на адрес http://www.coe.int/help. Накрая, владеенето на официалните езици на Съда (английски и френски) е особено желателно за надлежното представителство и подпомагане на клиента.

1.15

Какви източници са на разположение на страните и техните адвокати?

На разположение са множество източници за информиране както на страните, така и на адвокатите относно производството пред Съда и правото в областта на правата на човека. По-конкретно, уебсайтът на Съда (http://www.echr.coe.int) предоставя опростено обобщение на производството по Конвенцията, текста на Конвенцията и протоколите към нея, достъп до базата данни HUDOC и ECHR-KS, информационни бюлетини за съдебната практика, практически ръководства по допустимостта (включително онлайн списък за проверка на допустимостта) и по други въпроси, както и множество други източници, посочени в приложението към настоящото ръководство.

Много от тези материали са преведени от официалните езици и са достъпни и на други официални езици на държавите членки.

Много национални уебсайтове също предоставят информация за правата на човека.

02.

Подготовка на жалба до Съда

2.1

Може ли да се подаде жалба, без да се използва официалният формуляр, публикуван на уебсайта?

Жалба може да бъде подадена само чрез формуляра на жалбата, като трябва да се използва най-новата му версия, публикувана на уебсайта на Съда. Освен това формулярът трябва:

• да бъде подписан както от жалбоподателя, така и от адвоката (отделно пълномощно не се приема);

• да бъде подаден в оригинал с оригинални подписи (копия на подписите се отхвърлят);

• да бъде представен като едно цяло и да съдържа по-специално кратко изложение на:

1. всички факти;

2. различните основания на оплакванията; и

3. използваните и изчерпани вътрешноправни средства за защита.

2.2

Какво трябва да съдържа официалният формуляр на жалба, публикуван на уебсайта на Съда?

Чл. 47 от Правилника на Съда, достъпен във формат PDF в раздела „Жалбоподатели“ на уебсайта на Съда, изброява информацията, която трябва да бъде включена във формуляра. Други информационни материали, включително Практическите указания относно образуването на производство и много подробната Обяснителна бележка за попълване на формуляра на жалба, определят формалните изисквания, на които трябва да отговарят индивидуалните жалби по чл. 34 от Конвенцията, и дават насоки на жалбоподателите и адвокатите за попълването на формуляра. Формулярът на жалбата и практическата информация са достъпни на всички официални езици на договарящите страни по Конвенцията.

От съществено значение е цялата информация, изисквана във формуляра на жалбата, да бъде попълнена точно и прецизно. Неизпълнението на това изискване може да доведе до неразглеждане на жалбата от Съда. Всички факти и доводи относно твърдяното нарушение на правата на жалбоподателя трябва да бъдат включени във формуляра. При необходимост към него може да се приложи и отделен документ с обем до 20 страници, съдържащ по-подробни обяснения или доводи, при условие че те се отнасят единствено до доводи, вече изложени във формуляра на жалбата.

Пълномощното, с което жалбоподателят упълномощава адвоката, е неразделна част от формуляра на жалбата (страница 3 за жалбоподатели физически лица и страница 4 за юридически лица) и трябва да бъде попълнено, датирано и подписано в оригинал от жалбоподателя. Представителят също трябва да подпише раздела „Пълномощно“ във формуляра на жалбата на съответната страница 3 или 4. Сканирани или фотокопирани подписи не се приемат.

Отделно пълномощно се приема само ако е дадено ясно обяснение защо при подаването на жалбата информацията и подписът не са били включени във формуляра на жалбата. Трябва да се обясни защо за жалбоподателя е било обективно невъзможно да подпише пълномощното, предвидено на страница 3 или 4 от формуляра, например когато жалбоподателят е лишен от свобода в далечна държава и може да

общува със своя адвокат само по електронен път. По възможност следва да се използва специалният формуляр за такова отделно пълномощно, достъпен на уебсайта на Съда.

Формулярът на жалбата, подадена от името на юридическо лице, трябва да бъде придружен от писмени доказателства, удостоверяващи, че представителят на юридическото лице, който подписва формуляра, има право съгласно националното право да действа от негово име, например чрез представяне на извлечение от търговския регистър, дори когато този регистър е достъпен онлайн и достъпът до него е свободен. При юридически лица с повече от един директор е препоръчително към жалбата да се приложи решение на управителния орган за образуване на производство пред Съда и за упълномощаване на директора да подпише. Следва да се има предвид, че непълната жалба няма да бъде регистрирана и разгледана от Съда. Необходимо е да се подаде нова, надлежно попълнена жалба, отново заедно с копия от подкрепящите я документи, в четиримесечния срок по чл. 35 § 1 от Конвенцията.

2.3

Трябва ли цялата жалба да бъде представена в един документ чрез формуляра на жалбата?

Да, Съдът изисква цялата жалба по Конвенцията, всички факти и етапи на вътрешното производство, относими към оплакването по Конвенцията, да бъдат представени наведнъж. Формулярът на жалбата трябва да бъде достатъчно ясен, за да позволи първоначална преценка на жалбата. Към него обаче може да бъде приложен отделен документ с обем не повече от 20 страници, в който се развиват доводи, вече съдържащи се във формуляра на жалбата (вж. II.6). Ако делото повдига въпрос по Конвенцията, Съдът може незабавно да изпрати формуляра на жалбата на правителството на държавата ответник, без да възлага на секретариата да изготви изложение на фактите (незабавно съобщаване на жалбата на правителството на държавата ответник).

2.4

Може ли жалбата да бъде подадена на език, различен от френски или английски?

Съдът има два официални езика: английски и френски. Жалбата и подкрепящите я документи могат да бъдат подадени на език, различен от френски или английски, при условие че той е един от официалните езици на държавите членки на Съвета на Европа. Не е необходимо копията от решенията, постановени във вътрешното производство, или другите съпътстващи документи, приложени към формуляра на жалбата, да бъдат превеждани на английски или френски език.

2.5

Какви документи трябва да бъдат приложени към жалбата?

Жалбата трябва да бъде придружена от копия от решенията на националните съдилища, документи, удостоверяващи спазването на четиримесечния срок (например документ, доказващ датата, на която

решението на най-висшия национален съд е било съобщено на жалбоподателя), както и от процесуални документи и писмени становища, представени пред първата инстанция, пред инстанцията по обжалване и пред най-висшите съдилища, от които е видно, че оплакването по Конвенцията е било повдигнато пред всички достъпни национални съдилища. Всъщност понякога националните съдебни решения не посочват основанията по Конвенцията, на които адвокатът се е позовал, макар че изричното искане за произнасяне по тях е добра практика (вж. Ръководството за добри практики относно вътрешноправните средства за защита).

Могат да бъдат приложени и други документи, свързани с решенията или мерките, предмет на оплакването (протоколи, медицински или други доклади, свидетелски показания). Препоръчително е да бъдат приложени всички писмени доказателства в подкрепа на твърденията във формуляра на жалбата.

Всички документи, приложени към формуляра на жалбата, трябва да бъдат подредени хронологично и по отделни производства. Страниците, номерирани последователно от първата страница на първия документ до последната страница на последния документ, не трябва да бъдат скрепявани с телбод, подвързвани, залепвани с лепяща лента или съединявани по какъвто и да било друг начин.

Следва да се представят копия, а не оригинали, тъй като Съдът не връща документи след приключване на производството. Не се изисква превод на документите на официалните езици на Съда.

Ако бъдат пропуснати необходими документи, изискванията на чл. 47 няма да бъдат изпълнени и жалбата няма да бъде приета.

2.6

Допълнителна информация към формуляра на жалбата

Към формуляра на жалбата може да бъде приложено допълнително изложение при строго ограничение на обема до най-много 20 страници. В този документ жалбоподателят може да развие по-подробно предмета на своята жалба, в допълнение към краткото изложение на фактите, оплакванията и спазването на критериите за допустимост, което задължително трябва да се съдържа в раздели E, F и G на формуляра на жалбата. Това не означава, че изложението може да започва във формуляра на жалбата и да продължава на допълнителните листове. В такъв отделен документ не могат да се добавят нови оплаквания; той следва да се използва единствено за доразвиване на оплакванията, вече повдигнати в самия формуляр на жалба.

2.7

Различават ли се изискванията, когато жалбата се подава от името на група лица?

Изискванията по същество са същите и за групови жалби, при които няколко жалбоподатели се оплакват от едно и също положение и са били страни в едно и също вътрешно производство. Поради това е необходимо да се съберат личните данни и оригиналните подписи на всички членове на групата. Първата страница (лични данни) и страници 3 или 4 (данни за представителите на жалбоподателя физическо лице или на организацията жалбоподател)

трябва да бъдат попълнени и подписани от всеки жалбоподател и/или неговите представители и адвокати поотделно за всеки член на групата. Затова е препоръчително подписите да бъдат събрани достатъчно рано.

Съдът изисква при групи от повече от десет жалбоподатели личните данни на всеки член да бъдат посочени в таблица, достъпна на уебсайта на Съда. Когато представителят е адвокат, таблицата следва да бъде предоставена и в електронен вид (на CD-ROM или USB памет).

Когато жалбоподателите се оплакват от начина, по който една и съща обща правна ситуация е била разрешена на национално равнище, но фактите по отделните им дела и проведените вътрешни производства се различават, техните жалби не представляват жалба на „група лица“ и следователно всяко лице трябва да попълни и подаде отделен формуляр на жалба.

При постъпване на голям брой сходни жалби Съдът може да реши временно да спре регистрирането на някои или на всички тези жалби до постановяване на решение по едно или повече водещи дела относно начина, по който съответните жалби следва да бъдат обработвани (за повече подробности вж. Практическите указания относно обработването на жалби при масовото им постъпване).

2.8

Различават ли се изискванията, когато жалбата се подава от името на дружество, юридическо лице или неправителствена организация?

Директорът или всяко друго лице, оправомощено съгласно учредителния акт или устава на дружеството или другото юридическо лице да го представлява, трябва да попълни и подпише формуляра на жалбата, както и да представи доказателства за своето право и представителна власт да обвързва дружеството или другото юридическо лице с решението и подписа си. Например извлечение от националния търговски регистър може да установи представителната власт на конкретен директор. Указанията на Съда относно това как тази представителна власт се установява в достатъчна степен са оскъдни. И в този случай във формуляра на жалбата се изисква оригиналният подпис на всеки директор, както и този на адвоката. Освен това е препоръчително да се представи решение на управителния орган, в което е посочен директорът, оправомощен да подписва пред Съда от името на юридическото лице.

2.9

Отговаря ли секретариатът на въпроси относно начина на подаване на жалба?

Разделът „Жалбоподатели“ на уебсайта на Съда предоставя обширна информация и практически указания за подаването на жалба и за правилното попълване на задължителния формуляр на жалба. Ако жалбата не отговаря на изискванията на чл. 47 от Правилника на Съда, секретариатът ще изпрати официален отговор, в който ще посочи нередовностите и ще съобщи, че жалбата не е приета. Въпреки това, освен ако

не са налице основателни причини, обосноваващи изключение, секретариатът няма да отговаря на индивидуални въпроси относно жалба, чието подаване се предвижда. Ако секретариатът отхвърли формуляр на жалба поради несъответствие с чл. 47 от Правилника на Съда, четиримесечният срок няма да бъде прекъснат.

2.10

Възможно ли е да се получи правна помощ от Съда за подготовката на жалба?

Съдът не предоставя правна помощ за подготовката на жалба и попълването на формуляра.

03.

Подаване на жалба до Съда

3.1

Как и до кого трябва да бъдат изпратени жалбата и документите?

Всички жалби трябва да бъдат подадени по пощата или чрез предаване на място до секретаря на Съда. При изпращане по пощата датата на изпращане (удостоверена с пощенското клеймо) се счита за дата на подаване на жалбата, докато при предаване на жалбата на място за дата на подаване се счита датата на получаването ѝ от Съда в работно време. Силно препоръчително е жалбата да се изпрати по начин (с препоръчана поща), който осигурява официално писмено доказателство за датата на изпращането ѝ, тъй като секретариатът не потвърждава получаването на жалбата.

Жалби не могат да бъдат изпращани по факс (с изключение на исканията за привременни мерки по чл. 39 от Правилника на Съда). Жалба, изпратена само по факс, не се счита за пълна и не може да прекъсне течението на срока, тъй като Съдът трябва да получи подписания оригинал на формуляра на жалбата, съдържащ подписа на жалбоподателя, с който упълномощава адвоката, както и съгласието на адвоката.

3.2

Може ли жалбата да бъде подадена по електронен път?

Жалби не могат да се подават по електронен път.

Понастоящем обаче Съдът обсъжда възможността за електронно подаване на жалби.

3.3

Как може да се поиска постановяване на привременни мерки?

В неотложни случаи, когато жалбоподателят е изложен на риск от необратима, изключително тежка вреда, той може да поиска от Съда да постанови привременни мерки по чл. 39 от Правилника на Съда. Такова искане може да бъде подадено по пощата, по факс или по електронен път чрез портала за чл. 39.

Искания по чл. 39 от Правилника на Съда следва да се подават само в най-тежките случаи, по-специално когато жалбоподателят е изложен на непосредствен риск от третиране в нарушение на чл. 2 или чл. 3 от Конвенцията. Обикновено това произтича от непосредствен риск от експулсиране или екстрадиране в държава, в която правото на живот или физическата неприкосновеност на жалбоподателя са застрашени или в която той би бил изложен на реален риск от друго третиране в нарушение на чл. 3. При съвсем изключителни обстоятелства въпроси по чл. 8 от Конвенцията могат да породят необходимост от привременни мерки, например когато лекари обмислят прекратяване на животоподдържащото лечение на лице, ненавършило пълнолетие.

По искането за привременни мерки се произнася дежурен съдия. По правило исканията за привременни мерки следва да се изпращат възможно най-скоро след постановяването на окончателното вътрешно решение, за да разполагат Съдът и неговият секретариат с достатъчно време за разглеждане на въпроса. Съдът може да няма възможност да разгледа искания по дела за експулсиране или екстрадиция, получени по-малко от един работен ден преди предвидения момент на извеждане от страната. Следователно, когато се очаква непосредствено извеждане, привременни мерки могат да се поискат и преди окончателното вътрешно решение, ако в противен случай Съдът би бил възпрепятстван да разгледа искането своевременно.

Привременни мерки могат да бъдат постановени за ограничен срок, за да се даде възможност на Съда да получи от страните неотложни уточнения относно фактите, но действието им може да бъде продължено, ако обстоятелствата го налагат.

Указанията на Съда по чл. 39 са задължителни за държавите ответници по силата на чл. 34 от Конвенцията, който изисква държавите да не възпрепятстват по никакъв начин ефективното упражняване на правото на достъп до Съда.

За повече подробности относно привременните мерки вж. Практическите указания относно исканията за привременни мерки и обобщената информация, както и полезното видеоръководство.

3.4

Може ли жалбата да бъде подадена на етапи или чрез допълване на вече представени изложения?

Освен ако не бъде дадено основателно обяснение (например затруднение при кореспонденцията с клиента жалбоподател, който е лишен от свобода), формулярът на жалбата може да бъде подаден само наведнъж и в неговата цялост. Ако е непълен или не съответства на стриктното тълкуване на чл. 47 от Правилника на Съда от страна на секретариата, той ще бъде отхвърлен и трябва да бъде подаден повторно в неговата цялост. Всеки предходен неправилно попълнен формуляр няма да бъде взет предвид. Само надлежно попълнен формуляр на жалба може да прекъсне течението на срока по чл. 35 § 1 от Конвенцията и да доведе до регистриране на жалбата и произнасяне на Съда.

3.5

Може ли непълен формуляр на жалба да бъде подаден повторно, след като бъде поправен и надлежно попълнен?

Когато подадената жалба не отговаря на изискванията за образуване на производство, секретариатът ще обясни писмено нередовностите на съответния адвокат. В писмото на секретариата ще бъде посочено, наред с другото, че оплакванията няма да бъдат разгледани от Съда, докато формулярът на жалбата не отговаря на всички формални изисквания. След това трябва да се подаде изцяло нова жалба, като се използва нов формуляр на жалба, този път надлежно попълнен и придружен от всички необходими съпътстващи документи, дори ако всички документи вече са били изпратени на Съда заедно с предходния формуляр на жалба. Следователно новият

формуляр на жалба трябва отново да бъде подписан от жалбоподателя, приподписан от адвоката и подаден преди изтичането на срока.

Като се има предвид, че може да изминат няколко седмици, преди секретариатът да уведоми адвоката, че първоначалният формуляр на жалба не отговаря на изискванията на чл. 47, силно препоръчително е жалбата да се подаде възможно най-скоро след приключването на всички вътрешни производства, без да се изчаква краят на четиримесечния срок за подаването ѝ.

3.6

Уведомява ли секретариатът адвоката на жалбоподателя за номера, определен на жалбата след нейното регистриране?

При жалби, обявени за недопустими от едноличен съдия, адвокатът ще бъде уведомен за регистрационния номер едва със самото решение на Съда. В останалите случаи (след забавяне, което може да продължи няколко месеца) секретариатът ще уведоми адвоката за регистрирането на жалбата и за регистрационния ѝ номер и ще му предостави комплект самозалепващи се етикети с баркод, които да бъдат поставяни върху всяка бъдеща кореспонденция със Съда.

04.

Разглеждане на жалбата от Съда

4.1

Може ли жалбоподателят да остане анонимен, включително спрямо правителството на държавата ответник?

По принцип производството пред Съда е публично (с изключение на преговорите за постигане на приятелско споразумение, които са поверителни съгласно чл. 39 § 2 от Конвенцията). Следователно цялата информация, предоставена във връзка с жалба както в писмената, така и в устната фаза на производството, включително информация за жалбоподателя или за трети лица, е достъпна за обществеността.

Чл. 47 § 4 от Правилника на Съда обаче предвижда възможност да се запази анонимността на жалбоподателя или поверителността на определени части от делото спрямо обществеността, но не и спрямо правителството на държавата ответник. Основанията за това трябва да бъдат изложени във формуляра на жалбата или възможно най-скоро след това. Дори когато Съдът допусне анонимност, самоличността на жалбоподателя се разкрива на правителството на държавата ответник, ако жалбата му бъде съобщена за представяне на становище, тъй като на този етап цялата жалба се изпраща на съответното правителство (вж. също Практически указания относно исканията за анонимност).

4.2

Комуникация със секретариата на Съда

В зависимост от случая секретариатът на Съда може да отговори по един от три начина. Първо, при явно недопустими жалби адвокатът на жалбоподателя получава като първо съобщение от Съда решението за недопустимост, постановено от едноличен съдия (чл. 52A § 1 от Правилника на Съда). Второ, при жалби, които са регистрирани и не са обявени за недопустими от едноличния съдия, адвокатът се уведомява за номера на делото и се приканва да изчака последващи действия. Трето, когато тези жалби бъдат съобщени на правителството на държавата ответник [чл. 54 § 2, буква b) от Правилника на Съда], адвокатът се уведомява за въпросите на Съда към страните и получава възможност да отговори на становището, представено от правителството на държавата ответник, както е описано по-подробно по-долу.

Кореспонденцията със секретариата се води единствено в писмена форма. Не е предвидена възможност за устна комуникация със секретариата относно делото.

Всички въпроси, искания за информация, допълнителни документи, промени в гражданското състояние на жалбоподателя или промени на адреса трябва да бъдат съобщени на секретариата по пощата.

Веднага щом адвокатът получи писмо от секретариата, с което се уведомява, че жалбата е регистрирана, или когато жалбата бъде съобщена на правителството на държавата ответник съгласно чл. 54 § 2, буква b) от Правилника на Съда, той се уведомява за практическите условия за проследяване на производството и за задълженията си през оставащата част от него.

Секретариатът комуникира с адвоката по същия начин и във връзка с всякакви искания за документи,

информация или разяснения относно жалбата.

Адвокатът трябва да отговаря своевременно на исканията на секретариата. Забавянето или липсата на отговор може да доведе до извода на секретариата, че жалбоподателят вече не желае производството по делото да продължи, и до заличаване на жалбата от списъка на делата на Съда.

След съобщаването на жалбата съгласно чл. 54 § 2, буква b), жалбоподателите, които са избрали във формуляра на жалбата да подават писмени становища по електронен път, се приканват от секретариата да изпращат всички свои писмени съобщения до Съда чрез неговата услуга за електронна комуникация (https://ecomms.echr.coe.int/). Ако се съгласят, те получават и писмените съобщения от секретариата (писма, становища на правителството и други документи) чрез eComms (за повече подробности вж. Практически указания относно подаването на документи по електронен път от жалбоподателите и полезния видеоматериал).

Това електронно изпращане и получаване на всички съобщения до и от Съда не се прилага по отношение на привременните мерки (вж. 3.3.).

4.3

Какво представлява несъстезателната фаза на производството пред Съда?

За да насърчи ранното постигане на приятелски споразумения, Съдът прилага специална несъстезателна фаза по жалбите, съобщени на правителството на държавата ответник. Съдът уведомява правителството на държавата ответник („съобщава“ жалбата) по дела, при които първоначалното му разглеждане сочи, че някои оплаквания повдигат въпрос по Конвенцията. При съобщаването на жалбата Съдът поставя на правителството конкретни въпроси, произтичащи от нея.

Когато жалбата бъде съобщена на правителството на държавата ответник, производството включва две отделни фази. Първата е 12-седмична несъстезателна фаза (вж. полезния видеоматериал).

Секретариатът често предлага условия, при които незабавно може да бъде сключено приятелско споразумение, особено когато жалбата се отнася до въпроси, по които вече съществува добре установена практика на Съда. След това страните се приканват да уведомят Съда дали желаят да приемат предложението на секретариата за приятелско споразумение.

По дела, по които секретариатът не е отправил такова предложение, страните се приканват да посочат дали имат свои предложения за приятелско уреждане на делото и да ги представят при условията на поверителност.

Ако бъде постигнато споразумение, обикновено относно размера на сумата, която правителството на държавата ответник следва да изплати на жалбоподателя, Съдът заличава жалбата от списъка на делата. Комитетът на министрите упражнява надзор върху изпълнението на споразумението.

Дори жалбоподателят да не приеме предложението на секретариата за приятелско споразумение, правителството на държавата ответник все пак може да поиска приключване на производството въз основа на едностранна декларация, често при условия, сходни с първоначално предложените от секретариата (вж. 4.5.).

4.4

Възможно ли е приятелско споразумение по дело, отнесено до Съда?

Чл. 62 от Правилника на Съда определя условията, при които жалбоподателят и съответната държава могат да постигнат споразумение за уреждане на спора помежду си. Съдът винаги насърчава страните да постигнат приятелско споразумение, включително след приключване на несъстезателната фаза.

Тези преговори са поверителни и могат да доведат до изплащане на парична сума за уреждане на делото, ако Съдът прецени, че зачитането на правата на човека не налага продължаване на разглеждането на жалбата. Съдът много рядко е приемал за необходимо да продължи разглеждането на дело въпреки постигнато споразумение.

Ролята на адвоката тук е съществена: той трябва да може да посъветва клиента си дали да приеме споразумението, особено с оглед на размера на предложената от правителството на държавата ответник сума.

4.5

Какво представлява едностранната декларация?

Това е декларация, която правителството на държавата ответник може да представи на Съда, обикновено след неуспешен опит за постигане на приятелско споразумение. В тази декларация, съгласно чл. 62A от Правилника на Съда, правителството признава нарушението на Конвенцията и поема задължение да предостави на жалбоподателя подходяща форма на поправяне на нарушението, обикновено парично обезщетение.

Едностранната декларация обикновено се прави след неуспешно приключване на процедурата за приятелско споразумение и може да бъде представена на всеки етап от производството пред Съда. Подаването на едностранна декларация е публично, за разлика от преговорите за приятелско споразумение, които са поверителни (вж. също Едностранни декларации: политика и практика).

4.6

Какво представлява състезателната фаза на производството пред Съда?

Ако страните не постигнат споразумение през първоначалния 12-седмичен срок на несъстезателната фаза (вж. 4.3.), който може да бъде продължен, ако постигането на споразумение изглежда вероятно, и не бъде предложена и едностранна декларация, започва състезателната фаза, която включва размяна на писмени становища между страните.

През състезателната фаза правителството на държавата ответник се приканва да представи в срок от 12 седмици своето становище по допустимостта и съществото на делото, като се съобрази с подготвените от секретариата въпроси на Съда и с подадения от жалбоподателя формуляр на жалбата.

Правителството на държавата ответник се приканва също да изрази становище по изложението на фактите във формуляра на жалбата и да изготви собствено изложение на фактите, по което адвокатът на жалбоподателя също получава възможност да вземе становище. Съдът приема за установени всички факти, по които няма спор.

Когато жалба бъде съобщена на правителството на държавата ответник, след като е останала висяща пред Съда за по-продължителен период, секретариатът може да изготви изложение на фактите, чието поправяне може да бъде поискано от всяка от страните. Секретариатът изпраща становището на правителството на държавата ответник на адвоката на жалбоподателя за отговор, който обикновено трябва да бъде представен в срок от шест седмици, заедно с евентуалните претенции за справедливо обезщетение (вж. IV.9). Адвокатът може да поправи или допълни изложението на фактите на правителството, ако то е неточно или непълно.

След това правителството на държавата ответник обикновено разполага с четири седмици, за да представи становище по претенциите за справедливо обезщетение или допълнителни правни доводи, които желае да изложи. Тези бележки и допълнителни становища на правителството се изпращат на адвоката на жалбоподателя само за сведение. По правило последващи писмени изложения на жалбоподателя не се прилагат към делото пред Съда, освен ако съдържат важна нова фактическа информация.

Адвокатът може да изпраща писмени становища единствено в определения от Съда срок. Може да бъде поискано продължаване на срока, но само преди изтичането на първоначално определения срок.

Правителствата често искат продължаване на сроковете и тези искания се уважават. Жалбоподателите също могат да искат продължаване на сроковете.

Практическите указания на председателя на Съда определят реда за представяне на тези становища (вж. Практически указания относно писмените становища). Когато не се използва електронна комуникация, всички документи и становища, поискани от Съда, трябва да бъдат изпратени по пощата в три екземпляра.

4.7

Какви са задълженията на адвоката по време на производството пред Съда?

Адвокатът на жалбоподателя трябва да уведомява Съда за всяко развитие по делото на жалбоподателя и в националната съдебна практика или законодателство, свързано с предмета на жалбата, както и да отговаря своевременно на писмата на секретариата, тъй като забавянето или липсата на отговор може да доведе до заличаване на жалбата от списъка на делата на Съда или до обявяването ѝ за недопустима.

Неуведомяването на Съда за важни обстоятелства, като смъртта на жалбоподателя, може също да представлява злоупотреба с правото на индивидуална жалба по смисъла на чл. 35 § 3, буква а) от Конвенцията.

По принцип страните са длъжни да оказват пълно съдействие на Съда при провеждането на производството. Когато страна не изпълни разпореждане на Съда, не представи поискани от него доказателства или информация, не разкрие по своя инициатива относима информация или по друг начин не участва ефективно в производството, Съдът може да направи изводите, които счита за подходящи (членове 44A-44C от Правилника на Съда).

При изключителни обстоятелства председателят на Съда може, ако прецени, че поведението на адвоката дава основание за това, да разпореди този адвокат повече да не представлява или подпомага страна пред Съда. Такова отстраняване може да бъде за определен или неопределен срок. Решението трябва да бъде мотивирано и да бъде взето, след като на адвоката, правителството и съответната адвокатска колегия е дадена възможност да представят становища. Правото на процесуално представителство може да бъде възстановено по мотивирано искане на съответния адвокат (чл. 44D от Правилника на Съда).

4.8

Могат ли трети страни да участват в дела пред Съда?

Да. Съгласно чл. 44 от Правилника на Съда и чл. 36 от Конвенцията, в срок от 12 седмици от съобщаването на жалбата на правителството на държавата ответник за становище, тоест до началото на състезателната фаза на производството, трети страни могат да поискат от Съда разрешение за участие. Участващите трети страни често са други държави или неправителствени организации, които познават правните въпроси, повдигнати по делото, и по-специално разполагат със знания за относимото европейско право и практика в по-широк план. От участващите трети страни се изисква да бъдат неутрални спрямо страните и те не могат да коментират конкретните факти по делото или предложения изход от него, а трябва да предоставят на Съда по-широк поглед върху повдигнатите въпроси. Когато бъде разрешено участие, то обикновено се ограничава до представяне на писмени становища, по които на страните се предоставя възможност да вземат отношение. Процедурата е разяснена допълнително в Практическите указания на Съда относно участието на трети страни.

4.9

Как се предявява претенция за справедливо обезщетение?

При представяне на писмено становище в отговор на становището на държавата ответник адвокатът може да предяви претенция за справедливо обезщетение съгласно чл. 60 от Правилника на Съда и Практическите указания относно претенциите за справедливо обезщетение.

Съдът изисква претенцията за справедливо обезщетение да бъде подробно обоснована и подкрепена с писмени доказателства,

в противен случай обезщетение не се присъжда. Искането се изпраща на правителството на държавата ответник за представяне на становище в отговор.

Справедливото обезщетение може да включва три компонента:

a) имуществени вреди,

b) неимуществени вреди (за обезщетяване на тревогите, неудобствата, загубата на възможности, стреса, страданията и несигурността, произтичащи от нарушението), и

c) разходи и разноски, включително направените в националното производство и в производството пред Съда.

Що се отнася до имуществените вреди, Съдът може по справедливост да не обезщети жалбоподателя за всички претърпени вреди или дори изобщо да не присъди обезщетение.

Съдът може да присъди на юридическо лице обезщетение за неимуществени вреди, включващи в по-голяма или по-малка степен „обективни“ или „субективни“ елементи: репутацията на дружеството, несигурността при планиране на решенията, които следва да се вземат, смущенията в управлението на самото дружество, чиито последици не се поддават на точно изчисление, и накрая, тревогите и неудобствата, изпитани от членовете на неговите управителни органи.

По отношение на неимуществените вреди Съдът отново се произнася по справедливост. Следователно адвокатът трябва обективно да прецени размера на претендираното обезщетение, като има предвид, че дори искане, подкрепено с относими документи, може да доведе до присъждане на клиента му на сума, по-ниска от претендираната.

Ако адвокатът не предяви претенция за справедливо обезщетение, Съдът по правило не присъжда никаква сума на жалбоподателя. Като си запазва правото на преценка в някои изключителни случаи, Съдът обикновено отхвърля претенции, посочени във формуляра на жалбата, които не са предявени повторно на надлежния етап от производството.

По дела, повдигащи повтарящи се въпроси, които се разглеждат по опростен ред в съответствие с относимата добре установена практика на Съда, жалбоподателите могат да бъдат освободени от изискването да предявят отделна претенция за справедливо обезщетение. В такъв случай в писмото, с което жалбата се съобщава, страните се уведомяват ясно, че присъденото справедливо обезщетение ще бъде определено въз основа на съответните суми, присъдени по водещото дело, или на предложение за приятелско споразумение, или че Съдът може да приеме, че самото установяване на нарушение представлява справедливо обезщетение.

Обезщетението за неимуществени вреди е освободено от данъци. Обезщетението за имуществени вреди обаче може да подлежи на данъчно облагане. Сумата за разходи и разноски е освободена от данъци за жалбоподателя, но адвокатът може да дължи данък върху адвокатското възнаграждение.

4.10

Може ли да бъде присъдено възстановяване на разходите и разноските?

Този компонент е отделен от останалите компоненти на справедливото обезщетение. Той се изчислява и присъжда в евро, ако Съдът реши да присъди на жалбоподателя възстановяване на разходи и разноски. Въпросът е разяснен и в Практическите указания относно претенциите за справедливо обезщетение и в обширната практика на Съда. Този компонент включва разходите за адвокатска помощ и съдебните такси.

Съдът може да постанови на жалбоподателя да бъдат възстановени разходите и разноските, направени от него на национално равнище, а впоследствие и пред Съда, за предотвратяване на нарушението или за отстраняване на последиците от него.

При определяне на разходите и разноските Съдът се ръководи от няколко принципа: те трябва да са действително направени, да са били необходими за предотвратяване или поправяне на нарушението и да са разумни по размер. Що се отнася до адвокатските възнаграждения, жалбоподателите трябва да докажат, че са ги заплатили или са задължени да ги заплатят.

Критерият „разумни по размер“, чието прилагане е оставено на преценката на Съда, много често води до намаляване на претендираните адвокатски възнаграждения, въпреки че жалбоподателят действително е направил тези разноски и това се удостоверява със сметки за възнаграждения и фактури. Съдът не е обвързан от националните правила за изчисляване на адвокатските възнаграждения. Поради това адвокатът не бива да се изненадва, че Съдът често намалява, дори значително, претендираните на това основание суми, въпреки че претенцията изглежда обоснована.

На Съда трябва да бъдат представени сметки за адвокатски възнаграждения или подробни фактури, в които да е посочено, че са платени. Съдът не постановява възстановяване на възнаграждения, платени от жалбоподателя на национално равнище, които не са свързани с установеното от Съда нарушение на Конвенцията. Следователно адвокатът трябва да разясни точно естеството на предприетите действия, по-специално на тези, посветени изключително на твърденията за нарушения, изложени в различните писмени изявления пред националните съдилища и, разбира се, пред Съда.

Когато е уместно, присъдените от Съда обезщетение и разходи и разноски могат да бъдат изплатени пряко по банковата сметка на жалбоподателя или по сметката на неговия адвокат съгласно указанията, изпратени до секретариата.

4.11

Кога и как се провежда съдебно заседание пред Съда?

Съдът провежда съдебни заседания по изключение, обикновено само няколко пъти годишно. По преобладаващото мнозинство от делата не се провежда заседание, тъй като производството пред Съда е предимно писмено и се ограничава до еднократна размяна на становища между правителството на държавата ответник и жалбоподателя.

Обикновено заседания се провеждат само по дела пред Голямата камара; по дела пред камарите заседанията са редки.

Членове 63-70 от Правилника на Съда уреждат реда за провеждане на съдебното заседание.

По принцип заседанието е публично, освен в предвидените в Правилника на Съда случаи, и обикновено продължава два часа.

Жалбоподателят не е длъжен да се яви лично.

Осигурява се симултанен превод на английски и френски език. С разрешение на Съда адвокатите могат да използват един от официалните езици на държавите членки на Съвета на Европа.

Текстът на устните пледоарии или бележките, които ще бъдат прочетени, трябва да постъпят в секретариата 24 часа предварително, за да бъдат предоставени на устните преводачи. Не е необходимо обаче писменият текст да бъде следван дословно.

По време на заседанието не могат да се представят писмени становища, освен по искане на Съда.

Времето за устните пледоарии се съгласува с председателя преди заседанието. Обикновено на всяка страна се предоставят 20-40 минути, последвани от 10 минути за отговор за всяка страна.

След първия кръг устни пледоарии и след като съдиите поставят въпроси на страните, обикновено се обявява почивка, за да могат адвокатите да подготвят отговори на тези въпроси и да вземат отношение по пледоарията на другата страна.

Адвокатите на страните не са длъжни да носят тоги, но могат да го направят, ако желаят. Пътните разноски могат да бъдат възстановени, ако Съдът постанови решение срещу държавата ответник.

Всички публични заседания на Съда се заснемат и се излъчват на неговия уебсайт. Заседанията, проведени сутринта, обикновено могат да бъдат гледани след 14:30 ч., а следобедните заседания са достъпни в края на деня, ако няма технически затруднения. В изключителни случаи устното обявяване на решения на Голямата камара също се излъчва на живо онлайн.

4.12

На какъв език се води производството?

След съобщаването на жалбата на правителството на държавата ответник писмените становища трябва да бъдат изготвяни на английски или френски език, освен ако председателят на камарата разреши да продължи използването на официалния език на договаряща страна.

4.13

Възможно ли е да се поиска отнасяне на делото до Голямата камара и при какви условия?

Съгласно чл. 30 от Конвенцията, когато висящо пред камара дело повдига съществен въпрос, засягащ тълкуването на Конвенцията, или когато решаването на въпрос от камарата може да доведе до резултат, несъвместим с предходно решение на Съда, камарата може по всяко време, преди да постанови решението си, да се десезира в полза на Голямата камара.

Съгласно чл. 43 от Конвенцията всяка страна може да поиска отнасяне до Голямата камара на дело, по което е постановено решение от камара от седем съдии. Искането трябва да бъде направено в срок от три месеца от постановяването на решението на камарата. Състав от петима съдии разглежда искането и го приема, ако прецени, че делото повдига съществен въпрос, засягащ тълкуването или прилагането на Конвенцията, или съществен въпрос с общозначим характер (вж. Практика на състава на Голямата камара).

Искането за отнасяне не представлява обжалване. То води до повторно разглеждане и решаване на делото. Решение на камара, с което жалба се обявява за недопустима, както и всички решения на комитет по допустимостта или по същество, не подлежат на отнасяне до Голямата камара съгласно чл. 43.

4.14

Може ли жалба да бъде разгледана с приоритет?

Да, Съдът е публикувал своите критерии за приоритетно разглеждане съгласно чл. 41 от Правилника на Съда.

Съдът разграничава седем категории дела:

I. спешни дела;

II. дела, които могат да окажат въздействие върху ефективността на системата на Конвенцията или повдигат важен въпрос от общ интерес;

III. дела, независимо дали са повтарящи се, които се отнасят до основни права (чл. 2-5 § 1 от Конвенцията);

IV. потенциално основателни дела по други членове;

V. дела, повдигащи въпроси, които вече са разгледани в пилотно решение или в принципно решение;

VI. дела, повдигащи въпрос за допустимостта;

VII. явно недопустими дела.

Освен това от 2021 г. Съдът определя в рамките на категория IV дела със „значимо въздействие“, тоест дела, които са особено важни за развитието на системата на Конвенцията и повдигат нови въпроси относно нейното тълкуване и прилагане.

4.15

Може ли адвокатът да поиска ускоряване на разглеждането на жалба?

Да, искане за приоритетно разглеждане може да бъде подадено на всеки етап от производството, по-специално с оглед на нови факти.

4.16

Колко време продължава производството пред Съда?

Продължителността на производството варира значително, но често е голяма или дори много голяма. Тя зависи от редица фактори: прилагането на политиката за приоритетно разглеждане, естеството на правото, за което се твърди, че е нарушено, броя на жалбите срещу дадена държава, сложността на делото, наличието на юристи в секретариата, които да работят по него, и т.н. Производството често отнема няколко месеца по дела пред едноличен съдия и няколко години по дела пред комитет или камара.

Търсачката на Съда за състоянието на производството позволява на страните да установят текущия процесуален етап на жалбата чрез регистрационния номер на делото, но само по дела, които са разпределени на съдебен състав.

4.17

Колко струва производството пред Съда?

Производството е безплатно, тъй като Съдът не събира съдебни такси. Ако обаче жалбоподателят е представляван от адвокат, обикновено той трябва да заплати адвокатско възнаграждение.

4.18

Предоставя ли се правна помощ за производството пред Съда?

Едва след като Съдът получи писменото становище на съответното правителство по допустимостта на жалбата, на жалбоподателя може, когато това е уместно, да бъде предоставена правна помощ, ако той не разполага със средства за заплащане на адвокат и ако Съдът прецени, че предоставянето на такава помощ е необходимо за надлежното водене на делото.

Членове 105-110 от Правилника на Съда определят реда и условията за предоставяне на правна помощ.

Трябва да бъде попълнена декларация, в която се посочват доходите, имуществото и финансовите задължения на жалбоподателя към

лицата на негова издръжка, и която трябва да бъде заверена от националните органи. Председателят на камарата може да покани съответната държава да представи становище.

Секретарят уведомява страните за предоставянето или отказа на правна помощ и определя размера на дължимите адвокатски възнаграждения съгласно действащата тарифа, както и сумите за пътни и дневни разходи и други разноски.

Следва да се отбележи, че сумата, отпускана за правна помощ, е твърде скромна (обикновено еднократна сума от 850 евро) и представлява само частично покриване на разноските. Освен това получената сума се приспада от евентуално присъденото по делото възстановяване на разходи и разноски.

4.19

Трябва ли адвокатът да поддържа връзка с клиента по време на производството?

Да. Съдът изисква адвокатите да поддържат връзка със своите клиенти и да го уведомяват за всяко относимо развитие, включително за смъртта на жалбоподателя, както и да бъдат на разположение, за да дават указания, например във връзка със становища на правителството на държавата ответник. Ако не се поддържа връзка, Съдът лесно стига до извода, че жалбоподателят е загубил интерес към жалбата, която тогава се заличава от списъка на делата.

05.

Съдържание и изпълнение на решенията на Съда по дела, образувани по индивидуални жалби

5.1

Подлежат ли решенията на Съда на обжалване?

Решенията на Съда за недопустимост и решенията по същество, постановени от комитети от трима съдии или от Голямата камара, не подлежат на обжалване. Единствено при решения, постановени от камари от седем съдии, страните могат да поискат отнасяне на делото до Голямата камара за ново разглеждане. Такова преразглеждане се допуска по изключение (вж. 4.13.).

5.2

Какво е основното съдържание на решението на Съда?

Решенията на Съда имат установителен характер. В решението си Съдът установява дали държавата ответник е нарушила гарантирани от Конвенцията права на жалбоподателя и ако това е така — кои членове от Конвенцията или протоколите са нарушени.

Когато жалбоподателят е предявил искане за справедливо обезщетение, Съдът присъжда и съответното обезщетение, дължимо от държавата ответник (обикновено под формата на парично обезщетение за имуществените и неимуществените вреди и възстановяване на направените разходи и разноски).

5.3

Какво друго може да съдържа решението на Съда?

По изключение, в случаи на системни недостатъци, обикновено от законодателен характер, Съдът може да посочи законодателството, което държавата следва да приеме, измени или отмени. В редки случаи Съдът може да задължи държавата ответник да предприеме конкретни мерки и да определи срок за това. При приемането на законодателство държавите са длъжни да спазват Конвенцията съобразно тълкуването ѝ от Съда, като разполагат със свобода на преценка (вж. също 5.9. и 5.10.). В съвсем изключителни случаи Съдът може да постанови, че държавата следва да предприеме конкретни индивидуални действия, като възобновяване на несправедливо проведено производство или освобождаване на жалбоподател от задържане (вж. също 5.8.). Съдът няма компетентност да отменя национален закон или съдебно решение (вж. 5.6.).

5.4

Какво представлява пилотното решение?

Процедурата за постановяване на пилотно решение може да се приложи, когато дадена жалба разкрива структурен или системен проблем или друг сходен недостатък във функционирането на съответната държава, който може да доведе до подаването на сходни жалби.

Тогава Съдът може да избере една или няколко жалби за приоритетно разглеждане и да отложи разглеждането на останалите. При разглеждането на приоритетните дела Съдът се стреми да постигне разрешение, което надхвърля конкретното дело, така че да обхване всички сходни дела, повдигащи същия въпрос. При постановяването на пилотното решение Съдът задължава държавата да изпълни задълженията си по чл. 46 от Конвенцията, като приведе вътрешното

право в съответствие с изискванията на Конвенцията, така че на всички други настоящи или потенциални жалбоподатели да бъде осигурено поправяне на нарушението и висящите жалби също да бъдат разрешени.

Ако съответната държава не предприеме подходящи действия, може да се очаква Съдът да установи нарушения по всички жалби, чието разглеждане е отложено. На всеки етап от процедурата за постановяване на пилотно решение Съдът може да разгледа жалба, чието разглеждане е отложено, когато интересите на доброто правораздаване налагат това.

Ако страните по пилотното дело постигнат приятелско споразумение, то трябва да съдържа декларация на държавата относно изпълнението на общите мерки, посочени в пилотното решение, и да определя как ще бъде поправено нарушението по отношение на другите настоящи или потенциални жалбоподатели.

Изпълнението на пилотните решения е приоритет за Комитета на министрите на Съвета на Европа (вж. 5.7.).

5.5

Как може да бъде започната процедурата за постановяване на пилотно решение?

Съдът решава служебно дали да започне процедурата за постановяване на пилотно решение. Адвокатът обаче може да поиска от Съда да приложи тази процедура на основание, че делото на жалбоподателя е представително за множество други дела с една и съща първопричина във вътрешното право.

5.6

Може ли Съдът да обявява за недействителни закони или решения на националните съдилища, които нарушават Конвенцията?

Не. Съдът може единствено да установи, че определени действия, бездействия, закони или решения на национални съдилища са нарушили Конвенцията. Той не може пряко да обявява такива актове за недействителни или да ги отменя. Държавата ответник обаче е обвързана от констатациите на Съда, а една от основните цели на надзора върху изпълнението на решенията на Съда (вж. 5.7.) е да се осигури прекратяването на продължаващите нарушения на Конвенцията, например чрез изменение на вътрешното законодателство, и да се предотвратят сходни нарушения в бъдеще.

5.7

Кой изпълнява решенията на Съда?

За изпълнението на решенията на Съда отговаря съответната държава ответник. Чл. 46 ѝ налага правното задължение да изпълнява окончателните решения. Комитетът на министрите на Съвета на Европа упражнява надзор върху това изпълнение.

При изпълнението на решенията на Съда, след като изплатят присъденото справедливо обезщетение — обикновено в срок от 3 месеца от датата, на която решението става окончателно — държавите могат да избират конкретните способи за изпълнение, освен когато по изключение Съдът е разпоредил в решението си предприемането на определени мерки или действия. Във всички случаи държавите следва да осигурят прекратяването на съществуващите нарушения на Конвенцията и предотвратяването на бъдещи сходни нарушения.

5.8

Какво трябва да направи държавата, когато Съдът е установил нарушение на Конвенцията?

При надзора върху изпълнението на решение от съответната държава КМ проверява (правило 6 от Правилата на КМ за надзор върху изпълнението на решенията, наричани по-нататък „Правилата на КМ“):

- ако Съдът е присъдил справедливо обезщетение — дали то е изплатено, включително лихвата за забава, когато плащането на дължимото справедливо обезщетение е забавено; и
- ако е необходимо — дали:
  - са предприети индивидуални мерки, за да се гарантира, че нарушението е преустановено и че увредената страна е поставена, доколкото е възможно, в същото положение, в което се е намирала преди нарушението на Конвенцията (*restitutio in integrum*);
  - са приети общи мерки, които предотвратяват нови нарушения, сходни с установеното нарушение или нарушения, или преустановяват продължаващите нарушения (чрез изменение на законодателството, пораждащо нарушението, или, когато нарушението произтича от начина, по който националното законодателство е приложено в конкретен случай — чрез промяна на съответната вътрешноправна практика).

Държавата трябва да осигури заличаването на последиците от нарушението или нарушенията за жалбоподателя или жалбоподателите, или поне постигането на този резултат в максималната възможна степен — т.е. да предприеме т.нар. индивидуални мерки (вж. по-специално Препоръка (2000)2 на КМ към държавите членки относно преразглеждането или възобновяването на някои дела на национално равнище след решения на Съда). Поправянето на нарушението може да приеме различни форми в зависимост от установените нарушения, положението на жалбоподателя и характера и обхвата на присъденото от Съда справедливо обезщетение (което например може да е осигурило пълно обезщетяване на претърпените имуществени и неимуществени вреди).

Например от държавите може да се изисква да осигурят възможност за:

- възобновяване на производствата, приключили с оспорените решения (например по дела относно несправедливи или по друг начин опорочени производства, особено наказателни);
- преразглеждане на въпроса по друг ред (често при семейноправни дела, при които силата на пресъдено нещо е ограничена);
- присъждане на обезщетение (например за загуба на възможност, когато възобновяването на гражданското или административното производство е практически неосъществимо — вж. по-долу);
- отмяна на заповедите за експулсиране, нарушаващи Конвенцията, евентуално съчетана с други мерки, като предоставяне на разрешение за пребиваване;
- образуване, възобновяване или продължаване на наказателни разследвания срещу извършителите по дела, свързани с нарушения на чл. 2 и 3 от Конвенцията;

• унищожаване на личните данни, събрани от държавата в нарушение на Конвенцията;

• изпълнение на неизпълнените решения на националните съдилища;

• преместване на лицата, задържани при нечовешки условия, в подходящи места за задържане;

• възстановяване на длъжност на държавни служители, когато отстраняването им е нарушило Конвенцията;

• реституция и/или присъждане на обезщетение за отчуждаване на имущество или за лишаване от възможността за ползването му.

Когато е установено нарушение на чл. 6 § 1, правото на възобновяване на несправедливо или по друг начин опорочено наказателно производство е общопризнато. Много държави предвиждат и правила за възобновяване на административни производства или на съдебни производства по граждански и административни дела след решение на Съда, с което е установено нарушение (при надлежно отчитане на изискванията за правна сигурност и на правата на добросъвестните трети лица).

Ако нарушението засяга и други дела или положения, държавата е длъжна да предприеме и общи мерки за преустановяване на тези нарушения, например като разшири правото на възобновяване на производството и спрямо тези дела, както и за предотвратяване на нови нарушения в бъдеще, например чрез промяна на националната съдебна практика, административната практика или съответното законодателство (вж. също Препоръка (2004)5 на КМ към държавите членки относно проверката за съвместимост на законопроектите, действащите закони и административната практика със стандартите, установени в Конвенцията, и Препоръка (2004)6 относно подобряването на вътрешноправните средства за защита, както и правило 6 от Правилата на КМ).

5.9

Какво е длъжна да направи държавата, ако решението на Съда разкрива, че вътрешното законодателство нарушава Конвенцията?

Държавата първо трябва да прецени дали нарушението на Конвенцията може да бъде избегнато (по конкретното дело и по всички бъдещи дела) чрез ново тълкуване на съответния национален закон в съответствие с Конвенцията. Ако това е невъзможно, държавата трябва да измени законодателството, за да се съобрази с решението на Съда. Държавата посочва избраните от нея действия за отстраняване на нарушението в план за действие по изпълнението, който следва да бъде представен на КМ в срок от шест месеца от датата, на която решението става окончателно. Този план за действие е основата, върху която КМ упражнява надзора си върху изпълнението на решението.

5.10

Какво е длъжна да направи държавата, ако решението на Съда разкрива, че нейната конституция нарушава Конвенцията?

Задължението на държавите ответници да изпълняват решенията на Съда е безусловно, поради което националното конституционно право също трябва да съответства на изискванията на Конвенцията съобразно тълкуването им от Съда. Въпросът дали правният ред на държавата поставя Конвенцията на едно и също равнище с нейната конституция, или под

нея, определя дали осигуряването на това съответствие е задължение на националния конституционен съд или на националния законодател. Следователно държавата трябва да измени съответната разпоредба на конституцията си, освен ако конституцията може да бъде тълкувана по начин, съвместим с Конвенцията (изменения на конституции с цел да се осигури пълно изпълнение на решения на Съда са извършвани например в Армения, Гърция, Унгария, Словакия и Турция).

5.11

Как Комитетът на министрите следи за изпълнението от държавата на решенията на Съда?

КМ отговаря за надзора върху изпълнението на решенията на Съда. Той се подпомага от Отдела за изпълнение на решенията на Съда (Отдел за изпълнение). Годишните доклади предоставят полезна допълнителна информация за изпълнението на решенията на Съда.

След като решенията станат окончателни, държавите обикновено представят на КМ в срок от 6 месеца план за действие, съдържащ предвидените мерки за изпълнение. Впоследствие държавите ответници представят доклади за действие с актуализирана информация.

КМ заседава четири пъти годишно на равнище заместници на министрите в специален състав, известен като заседания на КМ по правата на човека (DH). По време на тези заседания представителите на държавите членки разглеждат постигнатия напредък и могат да приемат междинни резолюции, с които изразяват загриженост или призовават за по-нататъшни действия, или окончателни резолюции, с които приключват делото, след като се уверят в изпълнението.

Жалбоподателят няма право да присъства на заседанията на КМ, но съгласно правило 9 от Правилата на КМ може да представя писмени становища до КМ, ако изплащането на справедливото обезщетение се забавя или ако не са предприети достатъчни индивидуални мерки.

Тези становища се разпространяват до всички членове на КМ и жалбоподателите често получават значителна подкрепа от неформална група държави членки, които проявяват особен интерес към ефективното изпълнение на определени категории решения.

Неправителствени организации, адвокатски колегии и международни организации като CCBE също могат да представят становища относно общите мерки. Адвокатите на жалбоподателите следва да се придържат единствено към въпросите на справедливото обезщетение или индивидуалните мерки, тъй като Секретариатът на Комитета на министрите няма да разпространи становища на жалбоподатели, които включват въпроси, свързани с общите мерки. Тъй като адвокатските колегии и международните организации имат право да представят становища относно общите мерки, адвокатите на жалбоподателите могат да си сътрудничат с тях в тази връзка.

5.12

Какъв е подходът на Комитета на министрите при упражняване на надзора?

Надзорът се основава на процедура с два режима. Новите дела се разпределят своевременно за стандартно или засилено наблюдение. Засиленото наблюдение се прилага към дела, изискващи спешни индивидуални мерки, пилотни решения, междудържавни дела или дела, разкриващи съществени структурни или сложни проблеми, установени пряко от Съда в неговото решение или впоследствие в производството пред КМ. КМ съсредоточава вниманието си върху делата под засилено наблюдение, но Отделът за изпълнение следи изпълнението по всички дела.

Надзорът се основава на представените от държавите планове за действие, а след приключване на изпълнението — на доклади за действие. В хода на процедурата по надзор жалбоподателите и техните представители, неправителствените организации и националните институции за защита на правата на човека (омбудсмани, изследователски институти и други подобни институции, определени в националното законодателство) могат да представят съобщения до КМ съгласно правило 9 от Правилата на КМ.

Делата под засилено наблюдение подлежат на по-подробно разглеждане от КМ, който предоставя насърчение, препоръки или други стимули за подпомагане и улесняване на изпълнението. По делата под стандартно наблюдение КМ по принцип се ограничава до приемане за сведение на плановете за действие, представени от държавата ответник, чието изпълнение се проверява от Отдела за изпълнение.

Състоянието на изпълнението по всички висящи дела е представено на уебсайта на Отдела за изпълнение. Отделът за изпълнение редовно провежда обсъждания с държавите ответници относно техните планове за действие. Адвокатите на жалбоподателите също могат да се обърнат към ръководството на Отдела за изпълнение, за да посочат проблеми, свързани с ефективното изпълнение по отделни дела.

5.13

Къде може да се намери информация за висящите дела, състоянието на изпълнението и друга относима информация?

Решенията на КМ и представените до него съобщения по принцип са публични (вж. правило 8 от Правилата на КМ) и се публикуват на уебсайта на Отдела за изпълнение. Нова търсачка — HUDOC-EXEC — позволява да се търсят всички документи, свързани с всички дела, по които се осъществява изпълнение.

5.14

Какво може да се направи, ако държавата не изпълни задължението си да изплати парично обезщетение на жалбоподателя или не е поправила по подходящ начин нарушение на Конвенцията?

В преобладаващото мнозинство от случаите съответната държава изплаща своевременно присъденото справедливо обезщетение. Когато обаче плащането се забавя, адвокатът на жалбоподателя следва да предприеме действия пред компетентните национални органи и да сезира КМ по реда на правило 9 § 1 от Правилата на КМ.

По същия начин, ако не са предприети индивидуални мерки или възникнат други проблеми, адвокатът следва да уведоми за това КМ, като представи коментари по плановете за действие или докладите за действие, или отделни становища по правило 9 § 1 от Правилата на КМ. При тежки случаи, например нарушения на чл. 2 и 3, КМ служебно проследява въпроса за индивидуалните мерки (например за да осигури провеждането на ефективни наказателни разследвания с цел установяване и, когато е уместно, наказване на отговорните представители на държавата).

Когато нарушението продължава или когато възникналите пречки могат да се разглеждат като нови факти, повдигащи нови въпроси във връзка с правата по Конвенцията, може да е възможно и подаването на нова жалба до Съда.

Ако общите мерки не бъдат предприети своевременно или по друг начин са недостатъчни за поправяне на установените нарушения, КМ използва различните средства, с които разполага, за да постигне изпълнение. Съгласно Протокол № 14 КМ има правомощието да поиска от Съда (на основание чл. 46 § 4 от Конвенцията) да установи, че дадена държава не изпълнява задълженията си. КМ може да подпомага изпълнението и чрез решения и междинни резолюции.

Случаите на действителен отказ от изпълнение са много редки и могат да доведат до различни последващи реакции, включително призиви към държавите членки да предприемат всички действия, които смятат за подходящи за осигуряване на изпълнението, и в крайна сметка — до изключване от Съвета на Европа. КМ ясно е заявил, че спазването на решенията на Съда е условие държавите да запазят членството си в Съвета на Европа.

Твърде слабо проучена е възможността за изпълнение на неизплатената част от присъдено с решение парично вземане в рамките на вътрешния правен ред на държавата ответник или дори на трета държава. По принцип няма пречка за предприемането на такова правно действие, тъй като, първо, Конвенцията е част от правната система на всяка държава — членка на Съвета на Европа, и второ, задачата на КМ се състои единствено в надзор върху изпълнението на решенията.

5.15

Какво може да се направи, ако изпълнението на решение на Съда е възпрепятствано поради трудности при тълкуването му?

Изпълнението може да породи въпроси, свързани с тълкуването на решението или на относимата практика на Съда. Страните могат да поискат такова тълкуване в срок от една година от постановяването на решението (чл. 79 от Правилника на Съда).

Ако такова искане не е подадено, особено когато проблемите възникнат едва след изтичането на срока, КМ също може сам да поиска тълкуване на окончателно решение по силата на ново правомощие, предоставено му с Протокол № 14 (чл. 46 § 3 от Конвенцията).

06.

Въпроси от гледна точка на практикуващия юрист

6.1 Една от целите на настоящото ръководство е да предостави на практикуващите юристи информация за процедурите пред Съда и Комитета на министрите, която е особено съществена за потребностите на адвокатите. Ръководството не може да замести необходимостта от изучаване на Конвенцията, Правилника на Съда и Правилата на КМ, но насочва вниманието към някои аспекти на прилагането на тези разпоредби, които се различават съществено от националната съдебна практика, от гледна точка, която може да не заема централно място в ценните указания и публикации на самия Съд. Следващите въпроси трябва да се разглеждат от тази гледна точка.

6.2 Съдът е последното средство за съдебна защита. Предвид утвърденото място на Конвенцията във вътрешния правен ред на всички държави членки на Съвета на Европа, оплакванията за нарушение на Конвенцията следва да бъдат повдигани пред националните съдилища, разглеждани от тях и по правило разрешавани на национално равнище. От тази субсидиарна роля на Съда произтичат няколко съществени последици:

6.2.1 Съдът разглежда само жалби, по които изложените пред него оплаквания са били повдигнати и отхвърлени (или изобщо не са били разгледани) от всяка достъпна инстанция във вътрешния правен ред. Когато съществува съмнение относно ефективността на дадено вътрешноправно средство за защита, то следва да бъде използвано.

6.2.2 В държавите членки, които са приели Протокол № 16, висш национален съд може да поиска от Съда съвещателно мнение по въпрос относно тълкуването на Конвенцията. Това съвещателно мнение няма задължителна сила по съответното дело, но адвокатите могат да преценят, че за техните клиенти е полезно да инициират тази процедура, която Съдът разглежда с предимство пред останалата си работа.

6.2.3 Съдът следва и прилага обширната си съдебна практика по вече решени дела. Включването на Конвенцията във вътрешното право предполага, че от националните съдилища също се очаква сами да прилагат практиката на Съда, включително в правни системи, в които понятието за задължителната сила на предходни съдебни решения е непознато.

6.2.4 Част от прекомерната натовареност на Съда се дължи на хиляди повтарящи се дела, по които практиката му е трайно установена, но националната практика не е привела в действие възприетото от Съда тълкуване на Конвенцията. За съжаление на жалбоподателите, но неизбежно за Съда, който е затрупан с висящи дела, тези повтарящи се дела рядко се разглеждат приоритетно. По сходен начин увеличаването на броя на междудържавните дела води и до голям брой индивидуални жалби, които на практика зависят от изхода на тези междудържавни дела. Така се образува друга голяма група висящи дела, по които Съдът не може да продължи производството, докато не бъде решено съответното междудържавно дело.

6.3 Тъй като Съдът е претоварен с висящи дела, той е принуден да подбира постъпващите жалби и да определя приоритетния ред за разглеждането им. Най-неотложните дела, а не само онези изключително спешни дела, по които се прилагат привременни мерки съгласно чл. 39 от Правилника на Съда, бързо се съобщават на

правителството на съответната държава ответник. Въпреки липсата на формална йерархия между правата по Конвенцията обаче хиляди по-малко спешни жалби трябва да изчакат, докато ресурсите на Съда позволят разглеждането им. Изчакването може да продължи с години дори по дела, които в крайна сметка се окажат основателни. В зависимост от държавата, срещу която е подадена жалбата, и естеството на оплакването, може да изминат повече (а понякога и много повече) от три години, преди жалбата да бъде съобщена на правителството на държавата ответник. Дори след като правителството на държавата ответник и жалбоподателят са представили писмените си становища пред Съда, по такива дела често изминават още няколко години, преди да бъде постановено решение.

6.4 За да се овладее натовареността на Съда, повечето неоснователни дела се разглеждат бързо, като жалбите се обявяват за недопустими от едноличен съдия в срок от шест месеца. Жалби, които първоначално са били съобщени на правителството на държавата ответник, също могат в крайна сметка да бъдат отхвърлени като изцяло или частично недопустими. Тези решения не подлежат на обжалване, но по изключение, ако се докаже, че Съдът е допуснал явна грешка, може да бъде поискано възобновяване на разглеждането на делото.

6.5 Целта на Съда е да съсредоточи ресурсите си върху най-значимите дела и да опрости разглеждането на повтарящи се или неоснователни дела, включително чрез решения по допустимостта и решения по същество в съкратена форма, постановявани, когато е уместно, от комитет от трима съдии вместо от камара от седем съдии. По основателни дела обичайно се провежда една размяна на писмени становища, втора размяна се допуска рядко, а открити заседания се провеждат почти изключително в производствата пред Голямата камара, които сами по себе си са изключение.

6.6 Ето защо жалбоподателите и техните адвокати следва да гарантират, че жалбите им са ясни, кратки и целенасочени и посочват въпроса по Конвенцията, за който се отнася оплакването, както и начина, по който той е бил разгледан от националните съдилища. Първоначалната проверка на делото от секретариата се съсредоточава единствено върху формуляра на жалбата, поради което прилагането на разрешените до 20 допълнителни страници може да се окаже ненужно; препоръчително е обаче да се представи кратко изложение защо делото е спешно или е значимо по други причини.

6.7 На два етапа от производството пред Съда възниква практически проблем във връзка с паричните претенции. Първо, в несъстезателната фаза секретариатът може да предложи условия за приятелско споразумение, въпреки че обикновено не разполага с никаква информация за разноските, направени в националното производство, нито за претърпените от жалбоподателя имуществени вреди: такава информация не се изисква във формуляра на жалбата, макар че адвокатите могат да я предоставят накратко. Второ, по дела, по които жалбата е съобщена на правителството, исканията за справедливо обезщетение трябва да бъдат предявени на етапа, на който жалбоподателят отговаря на писменото становище на правителството на държавата ответник. Наред с формалните изисквания за доказване на разноските по националното производство и по жалбата до Съда, на този етап адвокатът на жалбоподателя не може да знае дали впоследствие Съдът по изключение няма да изиска допълнителна размяна на писмени становища или дори да проведе открито заседание, което обичайно би довело до допълнителни разноски. И в двата случая следва да се обмисли представянето на кратки становища с оглед предварителното запазване на правата на жалбоподателя.

6.8 Секретариатът много рядко води кореспонденция с адвоката на жалбоподателя, освен за да поиска конкретна информация, да го уведоми, че жалбата е обявена за недопустима или че е съобщена на

правителството на държавата ответник, или за да го уведоми за решението на Съда. Изпратени до Съда материали, които не са били изискани, често не се прилагат по делото, освен ако съдържат нова относима информация за фактите.

6.9 След постановяването на благоприятно за жалбоподателя решение Комитетът на министрите отговаря за надзора върху изпълнението му, включително върху изплащането на присъденото справедливо обезщетение. С увеличаването на броя на делата пред Съда нараства и натовареността на КМ, който също се стреми да систематизира надзора си и да повиши неговата ефективност въпреки увеличаващия се брой неприключени дела. КМ заседава всяко тримесечие в специален формат по правата на човека, подпомаган от специализиран секретариат - Отдела за изпълнение на решенията на Съда. Повечето решения се изпълняват своевременно, като присъдените суми за справедливо обезщетение се изплащат в срок от шест месеца или по-кратък срок. В малкия дял по-сложни дела обаче, при които изпълнението е затруднено или държавата ответник дори му се противопоставя, адвокатът на жалбоподателя следва да обмисли представянето на настойчиви становища до КМ съгласно правило 9 от Правилата на КМ относно всички недостатъци в действията на правителството на държавата ответник. Малък, но устойчив кръг политически чувствителни дела остават неизпълнени продължително време; разрешаването им зависи от политически действия на високо равнище от страна на дипломатическите представители на държавите членки на Съвета на Европа, които се предприемат бавно.

Приложение

Полезни връзки

Съвет на Европа

Съдът

Конвенцията

Правилник на Съда

Практически указания

Искания за привременни мерки

Образуване на производство

Писмени становища

Искания за справедливо обезщетение

Защитено електронно подаване на документи от правителствата

Искания за анонимност

Електронно подаване на документи от жалбоподателите

Обработване на жалбите при масовото им постъпване

Искания по чл. 43 от Конвенцията

Участие на трети страни

Отвод на съдии

HUDOC

Платформа за споделяне на знания на ЕСПЧ (ECHR-KS)

Отдел за изпълнение на решенията на Съда

Начална страница за жалбоподатели (английски език / неофициални езици)

Обяснителна бележка за попълване на формуляра на жалба

Сайт по чл. 39 (привременни мерки)

Допълнение за множество жалбоподатели

eComms

Практическо ръководство по критериите за допустимост

Онлайн контролен списък за допустимост

Едностранни декларации: политика и практика

Етапи на разглеждане на жалбата

Търсачка на Съда за етапа на производството по делото

Често допускани грешки

Въпроси и отговори

Съдът в 50 въпроса

Вашата жалба до ЕСПЧ - как да подадете жалба и как ще бъде разгледана

Процедура след съобщаване на жалбата - несъстезателна фаза

Процедура след съобщаване на жалбата - състезателна фаза

Процедура след съобщаване на жалбата - единна фаза

Указания за представяне на писмени становища след опростено съобщаване на жалбата

Полезни видеоматериали

Филм за Съда

Подаване на жалба

Условия за допустимост

Несъстезателна фаза на производството

eComms

Видеозаписи на открити съдебни заседания

Канал на Съда в YouTube

Прессъобщения на Съда